

Artikelarkiv Arvesølv 2017

En norsk visit i Munkebo 1817

ved Morten Eriksen

I 1817 foretog en syttenårig norsk pige, Gustava Blom, sammen med sin mor en rejse til Danmark. Formålet var at besøge hendes storebroder, Henrik Stoltenberg Blom, birkedommer ved godserne Arreskov og Brahetrolleborg, og boende i landsbyen Sallinge. Henrik, der som andre unge nordmænd dengang kun kunne få en universitetsuddannelse i København, hvor han traf sin hustru, var blevet fader for første gang, og Gustava og moderen skulle være faddere til den lille dreng, som den 26. juni blev døbt Gustavus Stoltenberg Friborg Blom.

Gustava blev senere gift Kielland og blev en kendt kulturpersonlighed i Norge. I sin alderdom dikterede hun som blind sine erindringer, som blev udgivet i 1882, men i 2013 udgivet i en fuldstændig udgave med titlen "Erindringer fra mitt liv".

På vejen til Sallinge havde hun og moderen et kort ophold i Munkebo efter en dramatisk sejltur, og det er denne og besøget i Munkebo som beskrives i nedenstående uddrag fra bogen. Hun er en særdeles levende fortæller, hvor man både får et indtryk af rejselivet og dets genvordigheder anno 1817 samt et uventet og ganske rørende kik ind til en søskendefamilie i Munkebo. Teksten er oversat til moderne dansk.

Sådan kan Jens og Hans Tornøes jagt sagtens have taget sig ud. Typen er næppe ændret meget siden 1817.

Oftede havde mor og jeg talt om hvor morsomt det kunne være at besøge min bror Henrik på Fyn. Så fik vi først i maj et brev fra ham hvori han melder en søns ankomst og beder os komme ned og stå fadder til ham. Dette slog hovedet på sømmet. Vi gjorde os flukks i stand til rejsen, og en eftermiddag i midten af maj gik vi om bord i den lille jagt¹⁾ som skulle føre os til Fyn. Ja, lille var den, det var vist. Mandskabet bestod af tre brødre, Jens, Hans og Ole Thorne. Jens, skipperen, var

treogtyve år gammel og Ole fjorten, og søde, venlige, tjenstvillige og flotte var de alle tre.²⁾

Da vi kom om bord, gik vi først ind i kahytten, som var overladt ganske til vort brug, for at indrette os i den. Den var meget lille og lav, rundt om de tre vægge gik smalle skibskister hvori blev gemt proviant og om dagen blev benyttet til at sidde på. Midt på gulvet stod et lille bord, og rummet mellem dette og bænkene var så snævert at man ikke kunne gå rundt om det uden, som mor udtrykte sig, i en siddende stilling. I begge sidevæggene var køjer, i hvilke man kom ind ved at krybe over skibskisterne gennem et aflangt hul i væggen.

Da vi havde beset denne herlighed, satte vi os på dækket mens skibet gled gennem elven og ud i fjorden. Om aftenen friskede vinden op, og skuden begyndte at neje temmelig dybt i bølgerne. Dette bekom os ilde, vi skyndte os ned i kahytten og krøb med klæderne på ind i vore respektive køjer. Hu, hvor der var trangt, lavt og kvalmt! Vi blev dygtigt syge, mor og jeg, og tilbragte en jammerlig nat. Vinden kulede op, og jagten blev kastet og tumlet af bølgerne.

Om morgenen kom skipperen ind i kahytten for at høre hvordan vi befandt os. Han syntes at der var "lovlig" hedt derinde og ville have os op på dækket for at vi skulle få "en mundfuld frisk vejr og en tår varm kaffe". Mor kunne ikke røre sig, mig drog han uden omstændigheder ud gennem hullet, bar mig op på dækket og satte mig på en rulle tovværk, hvorfra jeg lod mig glide ned og lagde mig næsegrus på dækket.

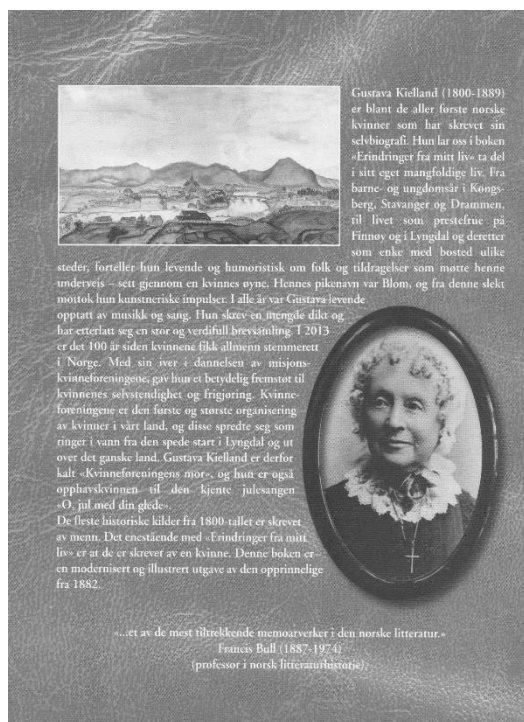
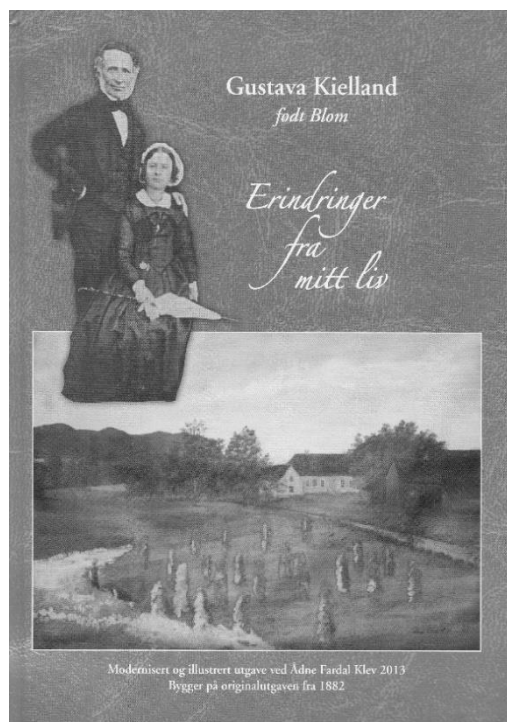
"Dette hersens går ikke an", sagde Jens, "jeg skal lave Dem en god seng i båden³⁾, bitte jomfru". I båden havde han materialer nok til en seng. Der lå allerede et vældigt underlag af tørfisk i den, over det lagde han et tykt lag af nyskårne, birkeduftende bløde fejekoste. Begge disse lag var købt i Drammen for at sælges på Fyn. Derover blev bredt en pjækkert. Hovedgærdet bestod af fire nye øsekar, derover nogle tørfisk og nogle bløde fejekoste, derover blev "bitte Oles" søndagstrøje udbredt. På dette leje blev jeg lagt på ryggen, pjækkerten blev svøbt om mig så den også tjente som tæppe og så blev en presenning bredt ud for at tage af for bølgeskvæt.

Der lå jeg aldeles sløv, ufølsom for alt undtagen søsygen og lod solen brunstege mit ansigt og besætte min næse med blister. Da skipperen så dette, lagde han en sydvest over mit ansigt. Det var ikke så morsomt at ånde i den hat. Der lå jeg stiv hele dagen uden at røre mig, undtagen hver gang, jeg skulle kaste op. Om aftenen bar Jens mig ned i kahytten og puttede mig ind gennem hullet i køjen. Jeg husker ikke hvor mange dage Jens således bar mig op om morgenen og lagde mig på fejekoste og bar mig om aftenen ned igen i køjen. Endelig en morgen mærkede jeg at vinden var mindre stærk. Bølgerne slog ikke mere ind på dækket. Efterhånden som det led længere frem på dagen, stilnede den mere og mere, og ud på eftermiddagen var det næsten ganske stille.

Jeg begyndte at røre på mig, og fluks var Hans ved båden. Jeg ville prøve at sidde lidt op. Han hjalp mig og støttede godt op under min ryg med et stort knippe fejekoste. Jeg sad godt og begyndte at se mig omkring. Jeg så intet uden himmelen og havet og midt på dette, denne nøddeskal i hvilken vi fem mennesker befandt os. Havets overflade var ganske glat. Skuden hoppede ikke længere så kåd som et kid om mellem bølgerne, men vuggede os sagtelig på dønningerne. Dette var ikke videre behageligt, men dog langt at foretrække for den vilde bølgedans, hvori vi havde været nødt til at deltage.

Pludselig så jeg et kært syn. Mors hoved stak ud gennem kahytsdøren, og snart så jeg hende støttet til Jens vakle hen over dækket til min båd. Jens lavede et bekvemt sæde til hende, og der sad vi da og så med stor glæde ind i det blege ansigt. Ja, bleg var jeg just ikke, mit ansigt var brunt som en gyldenlak, men

min brunette mor var bleg. Om aftenen blev det blikstille, sejlene hang slappe og døde.

Det stilnede også i os, og vi begyndte at befinde os vel. Da brødrene skulle spise til aften og bitte Ole, som var kok, kom med et fad rygende gryngrød med en klump smør i, mærkede mor og jeg at vi trængte til

Forsiden og bagsiden af Gustava Kiellands erindringer, som i uddrag udkom første gang i 1882, men i sin helhed, hvor rejseskildringerne er med, i 2013.

mad. Siden vi kom om bord havde ingen af os nydt andet end saft og vand. Jeg tror næsten at skipperen også mærkede denne mangel, for Ole kom hen til os og spurgte om han måtte byde os "en lille smule grød med sødet øl til" – "Ja, tak", det måtte han.

Vi fik grød og øl og spiste med god appetit. Det smagte dejligt og gjorde os vidunderligt godt. Den aften kunne jeg selv gå ned i kahytten støttet af Hans. Jens hjalp mor. Vi sov så inderligt godt den nat og vågnede op styrkede og forfriskede. Da vi kom op på dækket, blev vi modtaget med stor forundring og glæde af brødrene. De troede at vi endnu lå og sov. Jagten lå som om den var loddet fast på det spejlblanke hav. Himmelen hvælvede sig over os, som når man hvælver en skål over en tallerken. Brødrene lagde et slags telt for os som beskyttede os mod solen, og i dette telt sad vi, jeg ved ikke hvor mange dage.

Det var et dejligt syn at se sol og måne stå op og gå ned. Havet var også dejligt at se på, men til slut blev dog også dette ensformigt. Den friske aften og natteluft var dog meget behagelig. Mor og jeg var ikke vant til at rejse og havde ikke forsynet os med arbejde og bøger, så vi begyndte at kede os dygtigt. Både søfolkene og vi sukkede efter "en hatfuld vind", men den vare var ikke at bekomme, endskønt Ole gned masten og Hans fløjtede.

Jens sad ofte hos os og fortalte os et og andet for at fordrive tiden for os. Han talte om sine afdøde forældre, så at han og Hans nu boede i deres hus⁴) sammen med to af deres søstre, Marie og Ann Mari, og at Ole var optaget som plejesøn af deres faster, som boede "jævnt ved".

Endelig fik vi en god brise fra nord, og det varede ikke lang tid før Jens Thorne kastede anker ved Munkebo hvor han boede ⁵). Elleve dage var forløbet siden vi gik om bord i jagten i Drammen og indtil vi igen forlod den på Fyn.

I døren mødte vi Marie, en særdeles smuk nittenårig pige, hun lignede meget Jens. Hun hilste sine brødre med stille glæde, bød os ind i stuen og beværtede os med øl og smørrebrød.

Straks efter styrtede den tolvårige Ann Mari⁶⁾ ind i stuen, varm og rød og kastede sig med et glædesskrik om halsen på Jens, og da hun i det samme så os, styrtede hun lige så hurtigt ud igen, og brødrene havde stor møjje med at få hende tilbage. Først da hun et par gange havde kikket ind gennem den åbne dør, vovede hun sig indenfor. Og da hun så fik se de dejlige tørklæder som brødrene havde bragt med hjem til søstrene, og fik lov til selv at vælge hvilket hun ville ha, glemte hun alt andet, draperede sig med dem og var som ellevild af glæde. Det var morsomt at se hvor glade de fire søskende var for hende. Hun var ikke helt så smuk som søsteren, men frisk som en hunderose, og torne havde hun også. Da Ole om aftenen drillede hende lidt, slog hun ham på kinden så det klaskede. Vi overnattede der og skulle dagen derefter rejse til Sallinge, men Jens Thorne kunne ikke skaffe os heste og vogn førend næste dag. Der var ingen skystation⁷⁾ i Munkebo.

Vi blev der altså den dag over. Marie tog os med sig hen til sin faster som gerne ville se de norske fremmede. Det var en meget snaksom kone. Plejesønnen Ole var i stuen, og en tiårig plejedatter "bitt" Lisbeth. Fasteren fortalte, at når Ole var blevet så gammel at han kunne føre en jagt, skulle han gifte sig med bitt Lisbeth, og de skulle da få alt hvad hun ejede, og hun skulle bo hos dem. Ole og Lisbeth hørte roligt på dette, som om det var en afgjort sag som i grunden aldeles ikke vedkom dem. Da hun havde talt med os en stund, sagde hun at jeg var en rar lille pige og foreslog mig i al alvorlighed at ægte hendes brorsøn, Jens, som var en "køn knøver⁸⁾ knøs" som ejede både jagten og huset og en slump penge på kistebunden. Jeg takkede for tilbuddet, men sagde at jeg hellere ville følge min mor til Sallinge.

Gustava som 50-årig

Næste morgen tog vi afsked med de gode, gæstfri søskende ⁹⁾, som levede så lykkeligt sammen og skrumpede af sted på en fjællvogn med to heste for til Sallinge, hvor vi ankom om eftermiddagen.

F o d t e				M a s t e r n.			
No.	Navn	Stilling	Andet	Navn	Stilling	Andet	Andet
5	26. Juni 1877	Gustava Bloms Enke					

Svært læseligt klip fra kirkebogen i Hillerslev, som bevidner at begge damer nåede frem til barnedåben 26. juni. I kolonnen med faddere står der: "Toldinspektør Gustav Bloms Enke og Dtr(datter) fra Drammen, Schaffalitzky fra Arreskov, Rewentlov Brahetrolleborg og Grosserer Friborg fra København" (NB – Sidstnævnte var far til Henrik Bloms hustru, Marie Henriette Friborg)

Note 1) En jagt er et enmastet fragtskib som var almindelig som transportskib i 18. og 19. århundrede i de indre danske farvande og Østersøen. Gustava havde familie ved toldvæsenet i Drammen, så det er nok i den forbindelse hun har fået kontakt med et skib der skulle til Danmark.

Note 2) Gustava har ikke opfattet navnene rigtigt. Brødrene hed Jensen Tornøe, men har åbenbart bare kaldt sig Tornøe. De var ud af en søskendeflok på 9, børn af skipper Jens Rasmussen Tornøe og hustru Karen Hansdatter. Det er uvist hvornår faderen døde, men moderen døde 1816, og der blev derfor afholdt skifteforretning. Ifølge skifteprotokollen arvede Hans og Jens faderens jagt, "drægtig 7 læster" og liggende i Skibhusene. Selv om Hans (f. 1793) var 2 år ældre end Jens, er det åbenbart Jens som er skipper.

Note 3) I den norske tekst står der "båten", og det må være en mindre båd, som var almindeligt tilbehør på en jagt og kunne være enten hækhængt eller anbragt på dækket. Det nævnte gods har så ikke været en del af selve lasten, men bestemt for salg i Munkebo, som Gustava også husker det. Om Jens har sejlet i ballast på hjemturen vides ikke, men hvis det ikke var tilfældet, kunne gods i større mængder næppe losses i Munkebo, men måske i Skibhusene.

Note 4) Skifteforretningen 1816 angiver et hus og jord (5 skp. 3 fjk) på Munkebo Mark, dvs. et sted nord eller øst for selve landsbyen Munkebo, og altså ikke så langt fra Boels Bro. Jord og hus blev vurderet til 3000 rdl. og jagten til 2400, så det er helt tydeligt at skibsfarten var det vigtigste for familiens eksistens.

Note 5) Selv om jagten som nævnt var stationeret ved Skibhusene, er selskabet kommet i land ved det der nu hedder Boels Bro.

Note 6) Gustava husker efter de mange år lidt forkert. De hjemmeboende søstre hed Ane Dorthea, som i 1817 var 29 år og lillesøsteren Ane Marie kun 10 år.

Note 7) Det norske ord "skys" betyder nærmest dagvognstransport.

Note 8) Måske har Gustava gengivet det danske "knøv", som betyder rask, flink.

Note 9) Gustava fik ikke siden kontakt med Munkebo søskendeflokken, og det er også uvist om de kunne læse og skrive, da undervisningspligten først blev indført i Munkebo i 1807. Men selvom de ikke som Gustava har efterladt sig skriftlige spor, er det troligt at de heller ikke glemte de norske kvinders besøg. Ole blev gift i 1824, men ikke med Lisbeth, og døde i Odense i 1866. Hans blev gift i 1830 med byens jordemoder og blev forpagter på Munkebo Kro til sin død i 1839. Jens' videre skæbne er i skrivende stund ukendt. Ane Dorthea blev aldrig gift, men ved folketællingen i 1834 er hun indsidder (dvs. lejer) med 2 børn i et hus og lever af at spinde. Ved siden af boede storebroderen Marius med sin søn Jens. Det ser altså ud til at være gået tilbage for Anne Dorthea. Måske var jagten og Jens gået ned med det skib som sikkert var helt afgørende for familiens eksistens.

Gustava og moderen vendte hjem til Norge i slutningen af oktober med en større jagt fra Odense, men måtte endnu en gang opleve søsygens kvaler.

Kilde: Gustava Kielland: Erindringer fra mitt liv. Udgivet i 2013 i en moderniseret og illustreret udgave baseret på originaludgaven fra 1882. Ved Ådne Fardal Klev, Sommerdalen Forlag, Kirkeveien 11, 4580 Lyngdal, Norge. E-post: fardal.klev@gmail.com. Bogen er nu udsolgt men udgives igen i 2018.